

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЪУААНЧЛЫ ИШ

Жангы фатарладан ачхычла – шёндю кьуллукъ этгенлеге, ветеранлагъа да

Орта кюн Налчикде Московский атлы орамда кёп къатлы юйледен бирини къатында къууанчлы иш болгъанды - КъМР-де МВД-да кьуллукъ этгенлеге, ич ишлени органларыны ветеранларына да жангы фатарладан ачхычла берилгенди. Аланы алгъышларгъа Россейни Ич ишле министрствосуну СКФО-да Баш управлениясыны таматасы полицияны генерал-лейтенанты **Сергей Бачурин**, Къабарты-Малкъарны Башчысыны кьуллукъун болжаллы халда толтургъан **Казбек Коков**, КъМР-де баш федерал инспектор **Евгений Ткачёв**, КъМР-де

МВД-ны таматасы полицияны генерал-лейтенанты **Игорь Ромашкин** да келгенди. Фатар къоллу болганлагъа айланып, Сергей Бачурин аланы РФ-ни ич ишле министри Владимир Колокольцевни атындан алгъышлагъанды. «Бююнню кюн сизге керти окъуна къууанчлы болгъанына, эсигизде къаллыгына ишексизме. Бу журтну кьурулушу тёрт жыл мындан алгъа башланган эди. Россейни МВД-сы анга кесини юлюшюн кьошханды - 330 миллион сом бёлгенди. Ич ишлени органларында кьуллукъ этгенлени социал жумушларын тамамлаугъа мындан ары да уллу эс буруллугъуна

рыу сизни мындан ары ишигизге бютюн жууаплы кьараргъа, кьуллукъугъузда уллу жетишимле болдурургъа талпындырлыгына ийнанам», дегенди.

Игорь Ромашкин а жашау болумларын игилендирирге керек болгъанланы тизмесини жартысындан асламы азайгъанын, алайдан узакъ бармай дагыда кёп къатлы юйле ишлене тургъанларын, ала хайырланылыргъа берилгенлей, ол тизме тауусуллукъун белгилегенди. Россейни МВД-сыны, республиканы оноучуларына да тюз оюм эте билгенлери, кюч структуралада ишлегенлеге дайым кьайгыргъанлары ючюн, кьурулушчулагъа уа терк да, тынгылы да урунганлары ючюн ыспас этгенди.

Жангы фатарлагъа кирликли атларындан полицияны полковниги **Заур Крымуков** сёлешгенди эмда республикада ич ишлени министрине, тылны начальнигине да жюрек ыразылыгын билдиргенди.

Андан сора Сергей Бачурин, Казбек Коков эм Игорь Ромашкин эшик аллында кызыл журунну кесип, мекамгъа киргенди эмда отоулагъа кьарап чыкьгъандыла. Фатарла уа жашап кьалырча алай жарашдырылгъандыла.

ХОПАЛАНЫ Марзият.

ышандырама», дегенди ол.

Казбек Коков а бу иш саулай Къабарты-Малкъаргъа да магъаналы болгъанын чертгенди. «82 юйюр жашау болумларын игилендиредиле. Ала Ата журтха кьуллукъ этгенледиле, республикада право низамны сакълаурларыдыла, биз тынчырашат жашар ючюн жанларын, кьанларын да аямагъан адамладыла», деп, ол Владимир Колокольцевге, Сергей Бачуринге, Игорь Ромашкинге да МВД-да кьуллукъ этгенлени жашау болумларын игилендириуге дайым кьайгыргъанлары ючюн жюрек ыразылыгын билдиргенди.

Сора фатар алгъанлагъа айланып: «Сизге бу халда кьайгы-

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны кьуллукъун болжаллы халда толтургъан К.В. Коковну Культурада ишлегенлени кюню бла АЛГЫШЛАУУ

Хурметли шухъла! Жыл сайын 25 мартда бизни кьыралда Культурада урунганланы кюню белгиленеди. Ол кезиуде биз ишлерин жамауатны маданият эмда тин жашауна жоралагъанланы энчи кёребиз. Библиотекадамы неда музейдеми, культура юйдеми неда театрдамы кершесиз, сизсиз жарыкландыруну бардыргъанла эмда ол огурулу жумушну табынлай кьурай билгенле. Къабарты-Малкъарны кёп миллетли энчи культурасына салгъан кьыйыныгызгъа, тёлюле араларында байламлыкъланы айнытууна жалчылгъаныгызгъа, халкыбызны бирлигин кючлегенигизге багъа берген кьыйынды.

Хар чыгъармачылыкъ къауумну – кесини иши, кесини тарыхы, энчи ызы, алай аланы бирикдирген а культурагъа бла искусство керти кьуллукъ этиудю. Мындан арысында да сизни билимчилигиз бла сынамыгъыз чыгъармачылыкъ итиниюгюз бла бирге жамауатны адеп-къылыкъ жанын кючлерге, патриот кьыйматланы багъаларгъа себеплик этгенлей турлукъларына ийнанам.

Битеу жюрегимден сизни профессионал байрамыгъыз бла алгышлайма, саулукъ-эсенлик, насып, ёз Къабарты-Малкъарны игилигине жангы чыгъармачылыкъ жетишимле тежейме.

Приём

Хар тилекге тийишли эс бурулгъанды

КъМР-ни Парламентини Председатели **Татьяна Егорова** «Единая Россия» партияны председатели **Д.А. Медведевни** регион жамауат приёмныинде бир

этдиргенле, жашау журтлани коммунал молкно тарифлери, кир-кипчикни ташуу, битеу юйю жумушлары, суу ючюн хакъ да къалай тергелгенлерин билдирге сойгенле

къауум адам бла тубешип, аланы жарсыуларына бла тилеклерине тынгылагъанды.

Ол кюн спикерге республиканы тюрлю-тюрлю районларындан бла шахарларыннан 10 адам келгенди. Ала асламысында журтланы тарлыкъларына неда болмагъанларына, жашау кьыйынылыкъларгъа тарыкьгъандыла. Алай халкыны транспорт бла жалчытууда кемчиликле, Налчикни ичинде жолланы осаллыкълары кьайгы-

да болгъандыла.

Битеу тарыгыулагъа кёре юридический аңгылатуула этилгенди, соруулагъа жууапла берилгенди. Бир бир тилекле олсагъат окъуна тамамлангандыла, тынгылы тинтирге керек болгъанланы уа Татьяна Егорова контрольгъа алгъанды. Алагъа кёре сурамла этилликдиле.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Жазылуу-2019

Экинчи кварталда да газетибизни алып турурча

Хурметли жамауат!

Сиз бир тюрлю сылтаула бла «Заманга» быйылны биринчи жарымыны жаланда юч айына жазылгъан эсегиз, халны тюзетирге онг барды.

Мартны 28 дери, почтагъа барып, бу магъаналы жумушну тындырсагъыз, ана тилибизде чыкьгъан газетни биринчи апрельден андан ары да алып турлукъсуз.

Жазылууно юч айгъа багъасы – 306 сом 39 капек.

Бизни индексбиз - 51532

ПАРЛАМЕНТ

Алгадан хазырланып башлау
жаланда хайыр келтирликди

КъМР-ни Парламентини Социальный политика, уруну эм саулукъ сакълау эмда Билим беруу, илму эм жаш тѳлю политика жаны бла кенгертилген жыйылыулары болганды. Анда сѳз сабийлени солуларын къурау эм саулукъларын игилендириу кезиуге хазырланыуу юсюнден барганды. Анга КъМР-ни Башчысы бла Правительствоосуну Парламентде эм сюд органлада келечиси **Мадина Дышекова**, жууаплы министрстволаны бла ведомстволаны, жер-жерли самоуправление органланы келечилери да къатышхандыла.

Социальный политика, уруну эм саулукъ сакълау комитетни башчысы **Хусейн Кажаров**, кенгешни ача, быйыл каникулланы кезиунде 11 минг акъылбалык болмаганны солтургъа кереклисин чертгенди. «Санитар-эпидемиология, терроризмге къажуу, от тышоуледен сакъланыу жаны бла излемлени толтуруу баш магъана берирге тийишлиди. Аны ючюн а жууаплы ведомстволаны араларында байламлыкъланы кючлерге керекди», - дегенди ол.

Быйыл каникулланы кезиунде сабийлени солуларын къурау эм саулукъларын игилендириу кезиуге хазырланыуу къалай барганыны юсюнден уруну эм социальный къоруулау министрени орунбасары **Елена Романова** доклад этгенди. Аны айтханына кѳре, бу жаны бла Правительствоу комиссияны къауууу, тийишли жумушланы къурауу низамы да КъМР-ни Правительствоосуну бегими бла къабыл кѳрюлгенди.

КъМР-ни Энергетика, тарифле эм жашау журт надзор министрствосу 2018 жылда 29 декабрьде чыгаргъан «КъМР-ни саулукъ сакълау учреждениларында турууу багъасын тохташдыруу юсю-

ден» буйругуу бла солу учрежденилада бир кюн кечингени багъасы къабыл этилгенди. Орта эсеп бла 4-15 жыллары толгъан акъылбалык болмагъанлагъа санаторийледе эмда саулукъ сакълау лагерьледе бир кюнню багъасы 992 сом болганды. Шахардан тышында стационар лагерьледе – 766 сом, тау жерледе уа - 1185 сом.

Республикалы бюджетде 2019 жылда бу жумушлагъа 70237,96 минг сом салынганды. Битеу да бирге уа 9500 сабийни солтургъа эм саулукъларын игилендириге белгиленеди. Шахардан тышында лагерьледе - 2872 сабий, саулукъну игилендириу муниципал учрежденилада да 560 акъылбалык болмагъаны солтургъа мурат барды. «Сокол» профилакторий 150 школчуу алыргъа хазырды. «Радуга» реабилитация арада 3680 окуучугъа медико-

социальный болушлукъ берилликди. 320 сабий а ата-аналары алгъан пѳтвекалагъа кѳре солуркъдыла.

Курорт эм туризм министерство 2019 жылда 1 мартда чыгаргъан 11-ОД буйругуна кѳре, республикада сабийлени солтургъа эм саулукъларына багъаргъа эркинликлери болгъан 44 организация белгиленгенди. Ол санда школада 27 лагерь къураллыкды.

Докладчыны айтханына кѳре, бу кезиуге хазырланыуу жумушла планнга кѳре барадыла. Правительствоу комиссияны келечилери уа учреждениланы тинтип башлагъандыла. «Солу лагерьлени квалификациялары, тийишли билимлери, сабийле бла ишлерге сынаулары болгъан кадрла бла жалчытуугъа баш магъана бериледи. Сюдно оноуу бла жууапка тартылгъанла бу иш бла кюреширге эр-

кин этилмейдиле. Устазла барысы да жорукълагъа тийишлиликде гигиена жаны бла юйрениуледен ѳтерикдиле», - деп чертгенди министрени орунбасары.

Жарыкъландырыу, илму эм жаш тѳлюно ишлери жаны бла министрствону къошакъ билим беруу эм юйретиу жаны бла бѳлюмюно таматасы **Татьяна Касьянова** окутуу управленила сабийлени кюндюз солтургъа белгиленген муниципал учреждениланы тизмелерин хазырлагъанларын билдиргенди. План Респотребнадзору къарауна берилгенди.

Устазланы квалификацияларын ѳсдюрюню юсюнден айта, докладчы жууаплы организацияладан ол жаны бла заявка алыкъа берилмегенлерин чертгенди. «Кюндюз ишлерин лагерьледе устазланы хакъларын тѳлеуге энчи ѳ бурругъа керекди. Республикалы бюджетден субвенцияла берилген учреждениладан къалгъанла ахчаны устазлагъа муниципалитетле берирге тийишлидиле. Бу жорукъну биз кѳлишимлеге къошарыкъыз», - деп билдиргенди ол.

Кенгешде дагъдыла Потребительлени эркинликлерин сакълау эм адамны ырахматлы жашауу жалчытуу жаны бла федерал службаны КъМР-де Управленианы башчысы орунбасары **Александр Мартынов**, Контроль-эсеплеучю палатаны аудитор **Мухамед Понежев** да сѳлешгендиле.

Сѳз сабийлени аш-суу бла жалчытууу, солугъан жерлеге элтгенде къоркбуу-сузлукъларын сакълауу, пѳтвекаланы кеслерини ахчаларына алгъан ата-анала аны багъасыны бир кесегин арха къайтарыуу юслеринден да барганды. Кенгешде айтылгъан эсге алынып, тийишли эсгертилеу къабыл кѳрюлгенди.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

ЖЫЙЫЛЫУ

Къуралгъан жамауат-эксперт советни ахшы муратлары асламды

КъМР-ни Жарыкъландырыу, илму эмда жаш тѳлюно ишлери жаны бла министрствосунда жамауат-эксперт совет къуралгъанды. Анга билим берууде, саулукъ сакълауда ишлегенле, жамауат организацияланы бла политика партиаланы келечилери киргенди.

Советни биринчи къурау жыйылыуунда КъМР-ни жарыкъландырыу, илму эмда жаш тѳлюно ишлери жаны бла министрени орунбасары **Ирина Шонтукова** кѳп адамны къатышыуу бла дайым ишлерик жангы орган «Билим беруу» миллет проектни Къабарты-Малкъарда регион кесегин толтуруугъа себеплик этер, КъМР-ни Жарыкъландырыу, илму эмда жаш тѳлюно ишлери жаны бла министрствосуну ишине жамауат контроль бардырыу эмда аны ачыкълыгын жалчытыр муратда къуралгъанын айтханды. Сѳз Россейни Президентини «РФ-ни 2024 жылгъа дери айнытуу миллет эмда стратегиялы борчларыны бла муратларыны юсюнден» Указын толтуруу бла байламлы жумушланы юслеринден барганын да аныглатханды.

Жамауат-эксперт советни ишини юсюнден болум да къабыл кѳрюлгенди. Аны бла министрствону проектле офисини башчысыны орунбасары Азамат Люев шагъырай этгенди. Андан сора да, совет тамамларык ишле, борчла, полномочиялары, алыны тамамлау амалла туура этилгендиле. Советни председателине В.М.Кокос атлы къырал аграр университетни ректору **Аслан Апажев**, аны орунбасарларына КъМКУ-ну орус тил эм битеулу языкзнание кафедрасыны таматасы, Къабарты-Малкъарда «Орус тили бла литератураны преподавательлерини ассоциациясы» жамауат

организацияны координация советини председатели **Башийланы Светлана**, Битеуроссей халкъ фронтну КъМР-де регион исполкомуну башчысы **Евгений Бакаев** айырылгъандыла.

Жамауат-эксперт советни къауууу билим беруу жаны бла регион миллет проектлени юслеринден Ирина Шонтукованы билдириуе да тынгылагъанды. Республикада он федерал проекттен сегизиси жашауда бардырылады. Беш проектте субсидияла берирге федерал даражада оноу этилгенди. 2019 жылда регион миллет проектлени толтуруугъа федерал бюджетден 569,9 миллион сом бѳлюнеди.

Ирина Шонтукова быйыл хар регион программага кѳре тамамланлык ишлени юсюнден тынгылай айтханды. Алайды да, «Шѳндюго заманы школы» деген проектте тийишлиликде 43 миллион сом бѳлюнеди. Ол ахча элдеде билим беруу организацияланы ырысы-техника онгларын жангыртуугъа, цифралы,

естестволу эмда гуманитар жаны бла битеулу къошакъ билим берууно программаларына къоратылыкды.

«Хар сабийни жетишими» деген проектте кѳре берирге белгиленген 194,3 миллион сомгъа жылны ичинде къошакъ билим берууде 5 минг жер къуаргъа план барды. Алада 30 мингге жууукъ жаш бла кыз билим, усталык да алыкъдыла. Ол а республиканы измелерини 90 процентин жабады. Фахмулу сабийлени ачыкълауу бла айнытуугъа 213,5 миллион сом бѳлюнеди. Ол ахча «Кизилковка» сабий турист базаны ырысы-техника онгларын кючлендириуге эмда аны сабийле жай кезиуде ойнауу майданын тап халгъа келтириуге къоратылыкды.

«Цифралы билим беруу» проектни юсю бла республика 34,2 миллион сом къоллу боллукъды. Бу программга 16 окууу юйно къошар мурат барды, алада шѳндюголю цифралы технологияда тогуз минг сабий юйретилликди, мек-

теплини жюз проценти терк ишлеген Интернет-байламлыкъла бла жалчытылыкды.

«Келир заманы устазы» (76,5 миллион сом) проектте кѳре быйыл Бѳлюнмѳй профессионал билим берууно республикалы арасы жабылып, аны орунуна педагоглары усталыкъларын дайым кѳторюню жети арасы къураллыкды. Андан сора да, Къабарты-Малкъарда устазланы профессионал усталыкъларына бла квалификацияларына багъа берген ара да ачылыкды. «Социал тирилик» проектте кѳре 8,2 миллион сом чаклы алынырыкъды. Аны чеклеринде волонтер къымылдауу айнытуу жаны бла кѳп иш тамамларга тышерикди.

«Сабийлери болгъан юйорлеге себеплик этиу» проектте кѳре битеу муниципалитетледе ата-аналагъа психология-консультациялар арала къуаргъа белгиленеди. Анга ахча алыр ючюн берилген конкурс документлеге къарала турды. «Жаш профессионалла» уа профессионал билим берууно жангыча къурауууа бурулду.

Ирина Шонтукова «Демография» миллет проектни толтуруу не халда белгиленди. Ол санда тиширыулары иш бла жалчытыу, юч жыл жетмеген балачыкъла сабий садлагъа жюрюрча этиу жаны бла не мадарла белгиленгенлерин айтханды. 2021 жылгъа дери 1860 жери бла 26 объект ишлерге план барды.

Жамауат-эксперт советте сегиз регион проектте кѳре ишчи комиссияла къуаргъа эмда 2019 жылгъа ишни планын жарашдырыуга керек боллукъды.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

ТЁГЕРЕК СТОЛ

Инвесторланы санын көбейтирге, жаяу эмда этнография туризмни аякъландырырга

"Горный родник" санаторийде бу конледе "Къабарты-Малкъарда туризм кластерни айнытуу социал-экономика хайырлылыгы" деген ат бла "тёгерек стол" бардырылганды. Аны КъМР-ни Курортла эм туризм министерствосу республиканы Башчысыны Администрациясыны башламчылыгы бла кыураганды.

Жыйылыуыга КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны таматасы **Мухамед Кодзоков**, республиканы оюнуучусу кенешчиси **Нина Емузова**, КъМР-ни Парламентини Спорт эм туризм жаны бла комитетини председатели **Арсен Барагунов**, курортла эм туризм министри **Мурат Шогенцук**, Черек эмда Эльбрус районланы администрацияларыны башчылары **Муртазлы Борис** бла **Залиханлы Къаншаубий**, билим берилде ишленген эмда жамаут организациялары келечилери, предпринимательде да кыатышкандыла. Сююуге "Жангы бийиклик" кадрла конкурс хорлаганла эмда "Лидеры России" эришуге кыатышкандыла да чакырылгандыла.

Мухамед Кодзоков, жыйыл-

гъанланы КъМР-ни Башчысыны кыулугъун болжаллы халда толтурган **Казбек Коконву** атындан алгышлай, регионда туризмни айнытуу бююнюкде бек магъаналы жумушладан бири болгъанын айырып айтханды. Ол республиканы жангы даражага чыгарырга боллук кючю, дегенди. Нина Емузова уа "тёгерек столга" "Жангы бийиклик" конкурска кыатышкандыла, ала кеслерини тинтиу ишлеринде туризмни айнытуу кыйматлы амалларын кёргозгөнлерин белгилегенди.

Мурат Шогенцук а ол башчылык этген ведомство регионда туризм бла байламлы онганы хайырлануу жаны бла тамамагъан ишле бла шагъырейлендиргенди, инвестиция проектлени юсюнден да билдириу этгенди. Ол айтханды, республикада курортла эмда турист-рекреация комплекс жаны бла эки жюздөн артыкъ предпрития ишлейди. Озгъан жыл Къабарты-Малкъарга солурга 552 минг адам келгенди, ол а 2017 жылдан эсе 21 процентге кепдү. Тыш кыраллы туристлени

саны да иги кесек болганды. Битеу да 3,5 миллиард сомга жумушла тамамангандыла. Ол а 18 проценте асламды. 2017 жылда бюджетни битеу тюрлюлерине тошген фойда 436 миллион сомга жетгенди.

Инвестициялага жетгенде, министр финансла асламдында «2011-2018 жыллада РФ-де ич туризмни айнытуу» эмда "Шимал-Кавказ федерал округну 2025 жылга дерни айнытуу" деген кырал программалага кере берилгенни туура этгенди. "Зарагж" автотурист кластерни, "Черек" эмда "Тамбухан" туризм-рекреация кластерлени толукючю бла ишлетиу жаны бла республикада кыаллай жумушла этиленлерини юсюнден да айтханды.

Ведомствону башчысы кемчилликни да сагъынмай кыюймаганды, аладан кытулууну амалларын да туура этгенди. Ол санда инвестицияла не кыадар кеп болурча этерге, инвесторлагы льготала кыурарга, санатор-курорт учреждениланы ырыскы-техника болумларын игилендирге, анга ахча болушлук этерге, тошген фойдала ачык

болуларына кыайгырырга, туризм-информация арала ачарга кереклисин чертгенди.

"Жангы бийиклик" конкурска кыатышканды да Къабарты-Малкъарда туризмни айнытуу юсюнден оюмларын айтхандыла. Сёз ючюн, **Езденлы Амирбий** акыыл этгенден, интернет технологиялары не кыадар толук хайырлануу, дагыда бююнюкде аслам эсни жаяу туризмге буурурга керекди. **Жаппуланы Лариса** уа мобиль устройство кере барына да бир оператор болмагъанына, курортчула бла туристле аслам айланган жерле иги жарытылмагъанларына, тау-лыжа трассалада кече учарча онгла болмагъанларына эс бурганды.

Зара Кочесокваны оюмуна кере уа, этнография туризм да бек магъаналыды. Ол халкъланы културлары эм адет-төрелери бла шагъырейлениуге уллу себепди.

"Тёгерек столну" кезиуонде айтылган оюмла, кёргозтолген амалла барысы да тынгылы сюзюлюкдөле эмда бирге тийишдирилликдиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзипт.

КОЛЛЕГИЯ

Экономиканы ёсер амалларыны юсюнден баргъанды сёз

Республиканы экономика жаны бла жетишимлерини эмда аны онгурдура не мадар этерге боллугу юсюнден сёлешингенди КъМР-ни Экономиканы айнытуу министерствосуну коллегиясында. Аны ишине Правительствоу башчысыны биринчи орунбасары **Мурат Керефов**, Парламентини, министрволаны бла ведомстволаны келечилери да кыатышкандыла.

Экономиканы айнытуу министр **Рахайланы Борис** айтханды кере, былтыр Къабарты-Малкъарны регион продуктуну (ВРП) ёлчеме 140,7 миллиард сомга жетгенди. Бурунгу жыл бла тенгешдиргенде ол 1,1 процентге көбейгенди. Тышына жиберилген товарланы, мында жеринде тамаманган жумушланы эмда этилген ишлени багъасы 36,4 миллиард сом болганды. Эл мюлк бёлюм 46,9 миллиард сом багъасына продукция бергенди. Ол да 1,8 процентте асламыракъ болады. Бу сферага былтыр 2,34 миллиард сомга болушлук этилгенди. Бурунгу жыл бла тенгешдиргенде ол 13,2 процентте көбейгенди.

Къурулуш бёлюмюню юсюнден айтханды, анда битеу тюрлю меллик болган предпритияла бла организацияла 433 минг квадрат метр жашау журтла ишленгенди. Аны аллында жыл бла тенгешдиргенде ёсюм барды дерчанды, алай ол артыкъ уллу туююлдү.

Розица сатыу-алуу эки процентте көбейип, 128,8 миллиард сомга жетгенди. Анда аслам кесегин – 60,6 проценти – гитче бизнес алады. Дагыда төртден бирин – ярмаркала бла рынокла, кыалганына а уллу эмда ортыкъ организацияла.

Основной капиталга этилген инвестициялары ёлчеме 6,2 процентте көбейип, 35,5 миллиард

сом болганды. Адамлага хакъ теленип 32,3 миллиард сомга жумушла берилгенди. Ол да 2,3 процентте көбейгенди. «Саулай алып айтханды, экономиканы бёлюмлерини барында да, кеп, аз болса да, ёсюм эсленеди. Жаланда промышленность производствону индекси артыракъ кыалганды ансы», - дегенди Рахай уллу.

Министри отчётунда уруну рынокта болумну юсюнден да бар эдиле шартла. Анда айтылганды кере, былтыр республикада орта айлыкъ хакъны ёлчеме 6,8 процентте көбейип, 25186 сомга жетгенди. Ишселени саны уа 47 мингди. Башхача айтханды, урунурга кыюларындан келгенлени арасында ол кёрюмдө 10,5 проценти алады.

Башха регионла эмда тыш кыралла бла сатыу-алуу да хатасы жокудү. Рахайланы Борис билдиргенча, былтыр аны бла кюрешгенле 104,1 миллион доллар багъасына сатыу-алуу этгенди. Сёз ючюн, бурунгу жыл аны ёлчеме 93,66 миллион доллар эди. Аны бла бир жылны ичинде 11,15 процент ёсюм болганды. Предпритияла бла организацияла бююнюкде 33 кырал бла сатыу-алуу этедиле.

Республиканы бюджетти да, 2017 жыл бла тенгешдиргенде, былтыр 22,5 процентте көбейип, кеп кыалмай 36 миллиард сом болганды. Регионну инвестицияла жаны бла болумун игилендириуге, бери келип ишлерге сойгенлени санын ёсдюорууге министерствода аслам эс бурулады. Аны бла бирге кесибизде предпринимательлени онгурдуу амал да табылды. Сёз мында тюрлю-тюрлю административ тыйгычланы кетериону, алаага кыралдан болушлук тапдырууну, ишни бардырырга женгилик онгла

кыурауну юсюнден барады.

Этилген мадарланы кыюймактылыгыны былтыргы рейтинг шарт кёргозтеди, дегенди министр. Бизнес бла кюреширге женгил онгла берген регионланы арасында Къабарты-Малкъар республика 55-чи жерни алганды. «Хау, ол бир жаны бла аллай бийик кёрюмдө да болмаз, алай аны аллында жыл бла тенгешдиргенде, биз жыйырма пунктка кётюрюлгенибизни да белгилерге тийишлиди», - деп, министр быйыл да ёсюм болуруна ышанганын, бир талай замандан а алычланы санына тошерге мурат болганын да белгилегенди.

Къайсы регионду да экономикасында, уруну рыногунда энчи предпринимательство тийиш жерни алады. Къабарты-Малкъарда бююнюкде аны бла онтёрт минг адам кюрешеди. Гитче эмда орта предпритияланы саны уа беш мингден аз-маз аслам болады (501), алада 44,4 минг адам ишлейди. Былтыр республиканы бюджетине бу бёлюмден талай тюрлю төлеуле бла 758,8 миллион сом тошгенди. КъМР-ни башха регионлада предствительстволары уа 1,5 миллиард сом багъасына хайыр келтиргенди.

Предпринимательствога себеплик этиу жаланда административ мадарла бла чекленеи кыалмайды. Министр билдиргенча, былтыр кырал бу сфераны айнытууга 68,8 миллион сом кыратханды. Ол санда ючден бирин республика кеси бергенди. КъМР-ни Гарантияла фонду да кеп кыалмай 265 миллион сом багъасына поручительство этгенди. Регионну микрофинанс организациясы, бизнес-инкубаторла, Инжиниринг эмда Предпринимательге себеплик этиу арала да бу жаны бла кыюйматлы ишлейдиле.

Министри докладчында дагыда Миллет проектлени тамаманлау, контроль жумушлары эсебини, конкуренцияны кючлендириу жаны бла не мадар этилгенни, МФЦ-ланы кыюйматлылыгыны юсюнден да айтылганды. Быйылгы борчланы арасында ол КъМР-ни 2040 жылга дерни социал-экономика жаны бла айнытуу Стратегиясын эмда прогнозу жарашдырыуу белгилегенди, жер-жерли самоуправление органланы былтыргы ишлерине багъа берирге кереклисин да чертгенди.

Аны бла бирге бёлюмдеде кёрюмдөлени барын да көбейтиуге, предпринимательствога себеплик этиуге, тыш кыралла эмда регионла бла сатыу-алууну кентертиуге, электрон правительствоу андан ары синдириуге эмда кеп башха жумушланы тамаманлауга да аслам эс бурулукъду. «Ол женгил иш туююлдү, алай дагыда бу борчланы тамаманлау амал а барды», - деп чертгенди Рахайланы Борис.

Мурат Керефов министрствону ишинде эм башына Миллет проектлени толтурууну саялырга кереклисин да айтханды. «Аны жик-жиги бла этерге керекди. Ведомствода ол умут бла кыурагъан Проект офисини ишин да тирилтирге», - деп кыошканды. Ол дагыда бизнесе не бла себеплик этилигин толуракъ ачыкъларга, аны бла байламлы умутланы да мындан арысында шарт белгилерге чакырганды. Сора экономиканы бар кёрюмдөлери бир ненча кереге аслам этерге кереклисин эсде тутарга, болгъан онганы да толуракъ хайырлануу керекди дегенди, аны бла министрствону былтыргы ишине иги багъа бергенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Документле

Тамата төлөгө болушлукъга битеуреспубликалы суботник бардырыуу юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствоусуну **БЕГИМИ**

2019 жыл 20 март

Нальчик ш. №35-ПП

1941-1945 жыллада Уллу Ата журт урушха кыатышканды эмда аны хатасындан кыяулу болгъанланы, дагыда ёлген аскерчилени юй бийчелерини социал жаны бла кыоруулауу иглендириу эмда алаага кыошакъ социал болушлукъ этер муратда Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствоусу бегим этеди:

1. Урушну, урунууу, Сауланган кючлени бла право инамзыны сакълауу органланы ветеранларыны (пенсиячыларыны) Къабарты-Малкъар республикалы жамаут организациясыны, «Къабарты-Малкъар Республиканы профсоюз организацияларыны биригюу» союзу да 2019 жылда 23 мартта тамата төлөгө болушлукъга битеуреспубликалы суботник бардырыуу юсюнден башламчылыкъларын кыабыл кёрюрге.

2. Къабарты-Малкъар Республиканы толтуруучу власть органлары, муниципал районланы бла шахар округланы жер-жерли администрациялары, иеликни не тюрлю формалы организацияла да тамата төлөгө болушлукъга деп бардырыллык битеуреспубликалы суботникте кыатышкандыла деп бирконлюк иш хакъларын анга ётдюорууге тийишлидиле.

3. Тамата төлөгө болушлукъга деп бардырыллык битеуреспубликалы суботникте кыатышкандыла кеси ыразылыкълары бла берген ахчаны жандаурулукъ взносланыча бу сётхе ётдюорууге керекдиле: **4010181010000010017** «Доходы, распределяемые органами Федерального казначейства между уровнями бюджетной системы Российской Федерации» по коду **961 1 17 05020 02 0000 180** «Прочие неналоговые доходы бюджетов субъектов Российской Федерации».

4. Къабарты-Малкъар Республиканы Урунуу эмда социал кыоруулауу министерствосу, Къабарты-Малкъар Республиканы Финансла министрствосуну суботникте деп ётдюорюлген ахчаны бу халда кыоратырга керекди:

2019 жылда 9 майга дерни 1941-1945 жыллада Уллу Ата журт урушха кыатышкандыла эмда аны хатасындан кыяулу болгъанлага, ёлген аскерчилени юй бийчелерине хар бирине 30 минг сом ёлчемеде юлешип бошарга;

2019 жылны ахырына дерни, муниципал районланы бла шахар округланы жер-жерли администрациялары, ветеранланы шахар (район) советлери бла келишип, 1941-1945 жыллада Уллу Ата журт урушха кыатышкандыла эмда аны хатасындан кыяулу болгъанлага, жоюлган (ёнген) аскерчилени юй бийчелерине жашау журтларына ремонт бардырырга ахча болушлукъ этерге.

5. Къабарты-Малкъар Республиканы Кюльтура министрствосу тамата төлөгө болушлукъга битеуреспубликалы суботник кыалай бардырылганы эмда аны эсеплерини юсюнден республикалы басма органлада билдирлип туруун жалчытырга керекди.

6. Бу бегим кыалай толтурулганына контроль этиу Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствоусуну Председателени орунбасары **Г.О. Мовсисяны** боюнуна салынады.

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствоусуну Председатели **МУСУКЛАНЫ А.**

ЖАМАУАТ ПАЛАТА

Эл мюлкню айнытуу программаны толтурулууна кырагандыла

КЪМР-ни Жамауат палатасыны кезиулю жыйылыуунда «Къабарты-Малкъарда эл мюлкню айнытуу эл мюлк продукция, сырьё аш-азык бла сатыу-алыу баргъан жерлени эсепте тутуу» юсюнден кырал программаны толтуруу, ол хайырлы болганыны бла кырагандыны юсюнден айтылганды. Аны палатаны башчысы Хазратали Бердов бардырганды.

аракъы чыгъаргъан предприятаяланы асламысы лицензия эм акциз маркала алалмагъанлары ючюн ишлеменгендиле. Сёз ючюн, эм уллу – «Риал» заводубузга керекли документни жангыз да декабрьда бергендиле. Алай бла 2018 жылда этил спиртден 3511,42 минг декалитр чыгарылганды, аракъдан – 823,3 минг декалитр, шампанскийден бла чагъырдан – 10,99 минг декалитр.

бюджетледен да бёлюннген ахча эл мюлк продукцияны чыгъаргъанлагъа жетдирилгенди, элдеде юйле алырча социал болушлукъ бериуге хайырланылганды. «КЪМР-де фермерлеге болушлукъ этиу системаны кырау эм эл кооперацияны айнытуу», «Агропромышленный комплексни продукциясын сатыу» регион проектлени толтуруу бла байламлы да келишимле тауусулгандыла. Эл мюлк бла кюрешгенлеге льготалы кредитле бериледе, юлгюге былтыр адамла алай бла 604 миллион сом алгандыла.

Палатаны комиссиясыны таматасы **Владимир Кудев** тирлик бла байламлы тарихле ишеклик туудургъанларын айтханды. Алгын жыллада, битеу жерледен да тирлик алынган, малчылыкъ айныгъан, кюфле мирзеуден толуп тургъан кезиуледе окуна быллай эсепле жокъ эдиле, дегенди ол. Министри орунбасары ангылатханыча, бай тирлик алыргъа бусагъатдагы урлукъла, хайырланылгъан гибридне себеплик этеделе.

Докладха, айтылгъан доюмлагъа кёре Совет сейирлерни болгъан органлагъа эсгертиуле жарашдырганды. Республиканы Правительствоосуна эл мюлкню айнытуу программасын бардырыгъа ахча заманында берилрин жалчытыргъа, Эл мюлк министрствого эл мюлк продукцияны ёлчеми ёсерча, эл мюлк товарла чыгъаргъанлагъа болушлукъга бёлюннген финансирование толусунлай алагъа жетерча, ала ючюн деп кыралгъан конкурсланы юслеринден алагъа билдирича амалла табаргъа кереклиси айтылганды. Министрствода Жамауат советте бла палатаны бу жаны бла ишлеген комиссиясына эл мюлк бла байламлы программаланы толтурууны контрольда тутаргъа буюрулганды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Белгиллик

Маккаланы Махти – Туркменистанны командасыны баш тренери

РФ-ни сыйлы тренери Маккаланы Махти Туркменистанны ауур атлетикадан командасыны баш тренерини кылуугуна салынганды. Бу иште ол тюрлюкъ специалист Джафер Топчуну алышханды.

Былыр спортну бу тюрлюсюнден дуняны чемпионаты Туркменистанда бардырылгъан эди. Алай кыонакбайланы командалары анда артыкъ иги кёрюмдөле болдуралмагъандыла. Ол болум бла байламлы ала Россияны ауур атлетикадан федерациясыны таматасы Максим Агапитовха командага иги тренер керек болганын билдиргендиле.

Ол а Макка улун белгилеп айтханды. Алай бла Махти ары кетип ишлегенли айга жууукъ болады. Биз аны бла телефон бла байлашып, жангы ишини юсюнден эм жууукъ заманга кылай муратлары болганын соргъанбыз:

- Арт жыллада Тайваныны жыйымдык командасы бла ишлей эдим. Алай бир кыуум сылтаула бла байламлы кыайтыргъа тыюгенди. Ары самолёт бла да 12 сагат чакълы заман учаса. Андан сора тил бла байламлы тыгъычла да чыкыгандыла.

Сора Максим Агапитов сёлшегенде, ыразы болгана. Нек дегенде Москвадан бери юч сагъатха жетесе. Спортчула да аладан не излегенини ангылайдыла. Контрактым 2020 жылдагы жаз Олимпиада оюнлары ахырына дериди. Шёндю жарау этерге Грузияга атланырыкбыз. Ызы бла уа Японияда Азияны ауур атлетикадан чемпионаты ётерикди да, анга хазырланабыз.

ТАППАСХАНЛАНЫ
Аминат.

Эл мюлк министрни орунбасары **Мачраил Шетов** билдиргеннича, регионну агропромышленный комплекси былтыр 46,9 миллион сомга продукция жарашдырганды, аны 54 процентин битимчилик, 46 процентин а – малчылыкъ бёлюмледендиле. Кюнню халы иги болмагъанлыкъга, мирзеуден 1128,1 тонна, тахта кёгетледен – 477,9 минг тонна, жемишледен – 259,4 минг тонна эмда картофдан – 182,9 минг тонна алыннганды. Эт продукцияны ёлчеми 109,4 минг тонна, сют – 499,2 минг тонна болганды. Жумуртхаладан 229,8 миллионну алыннганды.

- Бу кёрюмдөле барысы да былтырдан эсе игидиле, - дегенди Мачраил Нугманович. - Болсада сууапланы бла игилени чыгъарыу азайганды.

Докладчы ангылатханнга кёре, ликёр-

Башда сагъынылгъан программаны «Къабарты-Малкъар Республикада элени айнытуу» подпрограммасыны чеклеринде бир фельдшер-акушер пункт, уллулукълары 2800 квадрат метр болгъан эки спорт мекам ишленгендиле, 6,42 километр-газ эмда 6,05 километр суу ызла тартылгандыла. 21 юйюрге жашау-турмуш болумларын тапландырыгъа себеплик этилгенди. Конкурслада хорлап, мюлк-техника хазналарын игилендирирге грантлары юч потребитель кооператив, 150-ден аслам юйюр ферма эм фермер алгандыла.

Мачраил Шетов билдиргеннге кёре, былтыр Россияни Эл мюлк министрствосу Къабарты-Малкъарны Правительствоосу бла бюджетле аралы трансфертлени юсюнден 9 келишим таусхандыла. Федерал, республикалы

ФЕСТИВАЛЬ

Тынгылаучулагъа чынтты зауукълукъ тапдыргъан сагъатла

Нальчикде бу кюнде Уллу Хорламны 74-жыллыгына аталып "Ариулыкъ эм халаллыкъ дуняны кытхарыра, биз мамыр кёкню тюрюнде жашау этерге сюебиз" деген VI Халкъла аралы жыр эм төпсеу фестиваль-конкурс бардырылганды. Анга Армениядан, Гюржюден, Абхазиядан, Шимал Осетия-Аланиядан, Юг Осетиядан, Дагъыстандан,

Адыгеядан, Волгоград областъдан, Къарачай-Черкесден, Ставрополь крайдан, Къабарты-Малкъардан да чыгъармачылыкъ коллективле кыатышхандыла.

Бек алгъа 170 адам эришгенди, артда хорлагъанла курзалда уллу концерт кёргюзгендиле. Къараучула төрт сагъатха жууукъ заманны сахнага жырларгъа, төпсерге,

тюрлю-тюрлю инструментлени согъаргъа чыкыгъанлагъа эрикмей кырагъандыла, толкъун кыарсла бла ыразылыкъларын билдиргендиле.

Гала-концерт бошалгъандан сора уа саугъалау башланнганды. Сахнага Дуня артий комитетни Шимал Кавказда бёлюмюню таматасы, КЪМР-ни культурасыны сыйлы кыулукъчусу Ауэс Бетуганов, "Дом книги «Нальчик»" ООУ-ну таматасы Роза Гетежева, Нальчик шахар округну администрациясыны физкультура эм спорт бёлюмюню таматасы Ладин Апшев чыкыгъандыла. Ала фахмулу жашланы бла кызыланы алгышлагъандыла, мындан ары да кеп уллу эмда магъаналы конкурслагъа кыатышып, жетишимли болурларын сюйгенлерин билдиргендиле.

Андан сора шахарны администрациясыны таматасы Таймураз Ахоховну атындан чыгъармачылыкъ коллективлени башчыларыны бир кыауумна сыйлы грамотала бергендиле. Дуня артий комитетни Шимал Кавказда бёлюмю да жаш артистлеге саугъала хазырлагъанды. КЪМР-ни культурада, кырулушда, сатыу-алы-

Эгечле Шериевала.

уа ишлегенлени профсоюзларыны рескомлары да бир жанында кыалагъандыла, багъалы затла бла кыуандыргъандыла.

Жюри да, ол санда КЪМР-ни сыйлы артистлери Ирина Даурова, Игорь Атабиев, Шимал Осетия-Алания Республиканы сыйлы артисти Руслан Цалоев, Елена Безрокова, биринчи, экинчи, ючюнчю жерлеге чыкыгъанлагъа майдалла, дипломла да бергендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы атор алганды.

Жаңгы китап

Бу күнлөдө Къабарты-Малкъар «Эльбрус» къырал басмада таулу халкъны миллет жигити, жакълаучусу, жазыучу, алим, спортчу Сотталаны Адилгерийни юсюнден китап чыкъганды. Анга ал сёзю КЪМР-ни культу-расыны сыйлы къуллукъчусу, аны жыйышдыргъан, редактору да болгъан Додулану Асият жазганды. Анда ол махтаулу инсанни жашау жолуну, чыгъармаларыны, этген ишлерини юслеринден къысха хапар айтады.

Китап бир ненча бөлүмден къуралады. Биринчисине суратлау чыгъармала, публицистика, илму ишле киредиле. Сотта улу адабиятта кенг белгили болмагъанлыкъга, назмула, хапарла, сахна оюнга да жазганды. Жарсыууга, аланы асламысы окъуучуга белгили туйюлдю.

Сёзсюз, кеси заманында ол малкъар халкъны келден чыгъармачылыкъына бурган эсини бир кесегин бу жанына бурса, ала дуня жарыгыгъын эртте кёрлюк эдиле. Алай, бар уллу адамлача, кеси ишлерин артка къююп, болжалга салып, ол алтын хазнабызны жыйргъа, сакъларга къурешгенди.

ланы Иссаны, Заур Дышековну сёзлерине этилген жырлары, Семенланы Сымайылы «Минги тауу», ийнарла, алгъыш да айтылады. Мында эки миллетни жаш адамларыны араларында жаратылган таза сыймеклик да барды.

«Хожа» деген пьесада иш революци-

ЧАМ ХАПАРЛА

Таныгъанла бирден айханнга кёре, Адилгерий аны тилни устасы болганды, сёзю да, айтыр жерине келишип, жютю. Ол чемерлиги аны чам хапарларында толу кёрюнеди. Аланы жигитлери – таматасына тырманын (къоркъгъандан!) ичинден айтып махтанган бухгалтер; чуругъун тешип, аны табаны бла къоз сындыра тургъан оюну къонак; некъя къагъытны къолуна алгъанлай, къызыу сөзимлери думп болуп къалгъан жаш; сыймеклик къагъытлары къызыны бернесинден эсе кеп болгъан киеу; селъподан къысталгъан – базмандан айырылгъан Осман... Быланы хар бирин кёрюзтююнде окъуна авторну лакъырдагъа, шатык таулу сёзге усталыгъы кёрюнюп турады.

Суратлау амаллары да энчидиле жазыучуну: хур къылача ёсюп, сюеледиле колхозчуланы жюреклерин къуандыргъан нартохле; бек аругъан адамны ынычхагъанына ушаш тауш этип ачылады эшик; башы – харбызча, жалан, кеси – арыкъ, элгеннен эмилика биреу киреди; омакъдан ёлген бир жаш тиширью кёрюнеди; бек тамата, бек алаша, базыкъ, ашагъанда бек женил, къымылдагъанда, жукъгъа бек акъырын узалыучу адам... Окъугъанынглай, кез аллынга келип, ышарыу туудурадыла бу шартла.

ТАУРУХЛА

«Жаналны анты» деген таурух эммелени эсинге салады – алагъа ушайдыла Жаннет бла аны тиширьюладан къуралгъан аскери. Сюжет ызы былайды: къызла жуукъ элгеге жетип, адамларын ёлтюрюп, малларын сюрюп кетип болгъандыла. Юч къарындашын ала жокъ этген Жанал Жаннетте дерт жетдиреди. Аны нёгер къызлары къан жыламкъыла тегедиле. Ол кез жаш ырхыла къызыл этген ташлагъа бла юземеге къарарга Нарсанагъа жюрюйдюле адамла. Бирси таурухлада Эссентукга, Лячин-Къагъа алай нек аталгъаны, Казбекни Машук деген къызыны, къарт Жанхотну къызы Нарсананы жомакъ хапарлары айтылады.

ДРАМАТУРГИЯГЪА КЪОШУМЧУЛУКЪ

Адилгерий тёрт пьесаны авторду. «Къуанч» дегенде малкъар халкъны ата журтка къайтыу суратланады. Аны жигитлери - таулу кийимле кийген къартла, жашла, къызла – къыралга, партиягъа ырызлыкъларын айтадыла. Таулуланы бу къуанчларына къабартылы къарындашлары да келедиле. Пьесада Боташ-

Жамауатны ийнагъыны уллулугъун толу ачыкълай

ягъа дери заманда эл жашауно кёргозтеди. Ханланы, старшиналаны артыкълыкълары, жарлы жерчилени бла малчыланы къыйынлыкълары басхан элни Хожасы барды – къарт Хасанны жашы, халкъ аузунда жюрюген жигитни къылыкъларын, ары кюлкюлю таурухларын къайтаргъан таулу.

«Тауда шахар» оюнун а Сотта улу Тырныаууз шахарны 25-жыллыгына атап жазганды. Аны жигитлери комбинатда ишлегендиле. Мында уруну жетишимле, сыймеклик, айырылыу, тубешиу да бардыла.

Эндиги пьесада бары ишле бир ююрню тегерегинде суратланадыла. Баш жигитле Фатимат бла Ахматдыла. Ююр тамата банк къуллукъчуду. Бийчеси уа – къарангы адам. Юйдегилерин эр киши анга сыйланыргъа келген «билмими» къонакъларындан, тос адамындан кенг тутаргъа сюеди, атасыны бла бийчесини

Кюн бек жарык тийгенди,
Кез ачарга къоймайды.
Жюрегимде сыймеклик,
Къарат, сенден тоймайды...
«Наным», «Къаракъашчыкъ», «Къайт» деген назмула сыймекликни юсюндендиле. «Къызчыгыма» дегени уа окъуучуну жиятады:

Кетгенсе, мени къююп,
Мен тансыкъдан ёлеме,
Кече жатсам, тешекде
Кёзчюклеринги кёреме.

... Санга термиле жюрегим,
Кеп къыйынлыкъ сынайма.
Кече жатсам, тешекде
Мен жашыргын жияйяма.

«Къын» деген жомакъда малкъар халкъ жомакъладан кирген элементле бардыла – кеси кёрген теллиден да тели излей айланады аны жигити. Назмула кеп туйюлдюле, алай ала, жазылгъан жылларына

Бир къауум заманы ол илму-излем институтда урунуп турганды. Аны малкъар тилге аталгъан илму ишлери асламдыла. Биринде ол, белгили «Кодекс Куманикуса», В. Прёле, Н. Караулов, В. Миллер эм башхала жазгъан затлагъа таянып, аны тилибизни тарых жолун, айныуун тинтеди, аны башха жуукъ тилле бла (къумукъ, полловец...) тентлешдирип, къайсы къайсындан жаратылгъанын билирге ыз ызлайды. Башхасында тилини кесеги санану тюрлюлерин ачыкълайды, ючюнчюсюнде – бизге орус тилден кирген сёзлени санаиды...

1959 жылда «Малкъар жомакъла, нарт сёзле, элберле» деген китап басмаланганды. Аны Адилгерий жыйышдыргъанды, ал сёзюн да жазганды. Къалаларыбызны юслеринден да ол бек тынгылы иш толтурганды. Китапта аны «Коммунизмге жол» газетде чыкъгъан бир къауум жазмалары да бардыла.

«Документле» бөлүмде Сотта улуну юсюнден кеп зат билирге боллукъте: кеси жазгъан жашау жолу, характеристикала, справкала, отчётла...

БИЙИК БАГЪА БИЧИУ

Малкъарны айтхылыкъ жашыны юсюнден кеп жазылганды – документли очеркле, суратлау хапарла, эсгериле да. Мында, анга аталып, Зумакъулланы Танзиляны назмулары, Бёзюланы Ахматны, Тёпеланы Алимни, Шауаланы Хасанны, Эфендиланы Салихни, Ахматланы Ибрагимни, Гузеланы Жамалны, Атталаны Анатолийни, Хучиналаны Магометни, Эфендиланы Эрменбийни, Къудайланы Магометни эм башхаланы махтау хапарлаулары бардыла. Филология илмуланы докторлары Кетенчиланы Мусса бла Додулану Аминат а аны къарачай-малкъар тили айныуна къошхан юлюшюню, педагогика публикацияларыны юслеринден жазгандыла.

Былайда къырал къуллукъчу Зумакъулланы Борисни, балетмейстер Сотталаны Къаншауно бла белгили устаз Сотталаны Магометни статьяларына энчи эс бурурчады. Ала кеслери таныгъан ахулары Адилгерийни бек жылыуу эсгереди. Биргесине ишлегенле Кючмезланы Марям бла Малкъондуланы Хамит, Асанланы Юрий, студенти Биттирланы Тамара, сюргонде Адилгерий бла бир жерде жашагъан Зокаланы Зейтун, жазыучу, поэт Джембулат Кошубаев, Додулану Асият да халкъ жигитибизни ахшы сёз бла сагындадыла.

Китап иги кесек сурат бла жасалыпды. Аны басмагъа хазырлагъан Додулану Асият, авторла да окъуучулагъа улуу саугъа этгенлери сёзсюзюду. Тиражы жалаанда юч жюз болганы уа, баям, аны тилибизде жазылгъан басма изданилагъа аз эс бурулганы бла байламлыды.

МУСУКАЛАНЫ САКИНАТ.

СУРАТДА: (башынды) Сотталаны Адилгерий устазланы арасында. Нальчик ш. 1963 ж.

Сотталаны Адилгерий Антропология эм этнография илмуланы халкъла аралы конгрессинде. Москва. 1964 ж.

таулу кийимлерине ыйлыкъсынады. Ол Баблинагъа алданады. Фатимат, сабийин да анда къююп, Москвагъа кетеди. Анда къууп, китап да чыгарып, он жылдан кайтады. Ахмат билмими юй бийчесини аллында тобукъланады...

«ПОЭТЛЕН

АРАСЫНДА ОЛТУРГАН...»

Назму жанрда да кёргенди фахмусун Сотта улу. Силлабо-тоникалы чыгъармалада ол орус поэт Пушкини, чалбаш тенги Минги тауну, тангны, ол жарытхан будай сабанны юслеринден айтады. Назмулада сыфат къурау, сёзлени къысхартылып келгенлери (кютючем, этиучем, кесуичед, ёсочуед...) строфада эки ал тизгин – табийгъатны, аны ызындан келгенле жюрек халны кёргозтентлери аланы халкъ чыгъармачылыкыны эски тёрелерине ушатадыла:

къарасанг, кеси заманында Сотта улуну бу жумушда да фахмусу, хунери болгъанын айтадыла.

КЪАГЪЫТЛА, ИЛМУ ИШЛЕ

Китапта Сотта улу Верхожанскде тутулуп тургъанда жазылгъан къагъытла (орус тилде) окъуучуну эсин бөлмей къюарыкъ туйюлдюле. Ала биз танымагъан адамлагъа аталыпдыла, алай жюрек сөзимледен толудула. Анасы дунясын алышхандан арысында ол да, атасы да, бир бирине жол табалмай, жангызыкъ сынайдыла.

Таулу атала алай суукъ некдиле сабийлерине? Бушуу жалгъашдырмагъан жашау, керти да, ёксюз этеди тегерекдегилени. Адилгерийни къырал, республика таматалагъа, нёгерлерине жазгъан письмолары ол заманы тынчылыкъсыз къагъыларын сакълайдыла.

ТИНТИУЛЕ

ШУМЕРЛЕ. АЛА КИМДИЛЕ?

Шумерлени юсюнден сёлешине тебирегенлей, алимлени араларында уллу ёчешиуу башланады. Хар алим да жууурганны кесине тартады. Нек? Адам улу жаратылганлы бери, не жаны бла да аны маданияты айнытырға эм уллу юлюш кыошхан халкъланы бири болгандыла шумерле. Онгу бабаны баласы болургым ким да сые болур, аны амалтын, кишиге да айып жокьду...

Шумерле кимле болгандыла? Къачан, къайда жашагандыла? Не ашылыкка этгендиде? Бююнню къарачай-малкъар (алан) халкъ бла уа къаллай байламлы жерлери барды? Бу соруулаға жууапла излеп кёрейк.

Тарых билдиргенге кёре, шумерле Исса фыйгамбар туугунчуга дери (-) IV-чю эмда III-чю мингжыллыккада, тынч ангылашырча айтсакъ, 6000 жыл чакълы мындан алгъа Тигр бла Ефрат суулары араларыны кыбыла жанында жашагандыла. Алайда – Тёбен Месопотамияда – шумер къырал къуралганды. (-) III мингжыллыкны ал сюреминде Эриду, Ур, Урук, Ларса, Ниппур деген кеслер кыраллык жюрютюрча болумлары болган шумер шахарла къуралгандыла. (-) III мингжыллыкны ахыр сюреминде уа Лагаш деген шахар не жаны бла да къалгандыла онгу болады?

Ол заманга кёре, аны маданияты бек бийик даражаға чыгады. Ташдан суратла ишлейдиле, топурак китапла чыгарадыла, топуракны кюйдюроуп, тюрлю-тюрлю къошуна, юй сауутла ишлейдиле, чархны къурайдыла, алтындан жүзюк, сырға дегенча омакъ затла этедиле, медицина, математика, астрономия жаны бла уллу жангылыкла ачадыла.

Захария Ситчин (1920-2010) деген америкалы жазыучу 30 жылдан артыкны шумерлени тарыхларыны, маданиятларыны юслеринден излем-тинтиу ишле бардырып кюрешгенди да, Берлин музейинде цилиндр тюрсюню бир мухурну кёргенди. Ол мухурну юсюнде адамла кыалажюкю тере турган Эллил деген мажюсю тейрини сураты болганды.

Аны бла бирге ол суратда сейрилик чууак кёк кёрюнеди. Ол кёкде таяклары жылтыраган күн, къысха айтаанда, Кюнюн, Айны да къошуп, Кюн тийреде (Солнечная система) 12 жұлдуз кёрюнеди. Шумерле 12-чи жұлдузға къайсысын санаганларын бююнлюкде илму ачыкълап алаиды. Эрттеги жашны айтыуун чам халгъа буруп айтсакъ, бурунню шумерле, биз бю-

юнлюкде кёрмеген планетагъа «Онекини+бири+бу» дей келип, артада узун сёзюю къысхартып, Нибиру деп къыйган болурламы?

Шумерле топурак китапларында жазганларына, суратлада, белгиледе кёргюзгенлерине кёре, Нибиру планетада жашаган **анунак** деген инсанла келип, жерге тюшюп, шумерлеге кёп зат бергендиде. Къысха айтханда, жомакълы шумерле билдиргенге кёре, ала Нибиру планетаны айдын инсанлары бла байламлык тутуп тургандыла. Терс-тюз эсе да, бир къауум алимле айтханнга кёре, чойютюлени Тора китаплары да шумер маданиятын мурдорунда къуралганды.

Миллетни тили аны миллетлигини эм баш шартларыны бири болганы, ол хакъды. Алай эсе, шумерлени тиллери къаллай болганды? Бююнню жашаган халкъланы тиллеринден къайсысына бек ушаганды?

Бу сорууга бир алим да кесгин жууап берип къоялмайды. Алай болса да, алимлени айтханларын бир жерге жыя келселе, «эт да кюймезча, тиш да тошмезча» деген принцип бла официал илмуда: «Шумерский язык – агглютинативный, формы и производные слова в нём образуются путём присоединения однозначных аффиксов (в отличие от флективных языков, таких, как русский, где аффиксы, как правило, многозначны). Агглютинация характерна для уральских, алтайских, филиппинских, дравидских языков, языка басков, некоторых индейских народов и др.», - деп жазадыла.

Эсимиз бурдугуз эсе, алтайских деген сёзюю базыкъ харфла бла жазганбыз. Нек? Барыбыз да билгенде, тиллени алтай къауумуна тюрк тилле да киредиле. Аланы къуралыуларына уа къарачай-малкъар тил да къошулады. Шумер тил бла бююнню къарачай-малкъар тилни араларында байламлык болганын кёргюзте, сёзюю тутхучлу болурча, фахмулу алимиз, тарых илмуланы кандидаты Мызыланы Муссаны жашы Исмайлыны илму ишинден «Шумеро-карачаево-балкарские лексические сождения» деген бёлюмю бла окъуучулары шагъырей этеик.

«Амерских клинописных текстов, проведённый многими учёными, свидетельствует о том, что большинство шумерских слов буквально повторяют общетюркские, в т.ч. и карачаево-балкарские слова, а порой и целые фразы. Например, в песне о Гильгамеше (Бильгамеше) встре-

чается карачаево-балкарская фраза «Союм этейик», т.е. «Совершим заклятие», «Принесём жертву». Или же в надписи, посвященной божеству Гудею (удивительно напоминающее «Кудай – бог» - каз. яз.), на его памятнике XXIV века до н.э. можно прочесть карачаево-балкарское слово «занымдагынан» (жанындагындан, джанындагындан), т.е. «От того, кто рядом». Таких уникальных совпадений множество. Остановимся на нескольких лексических сождениях:

Шумер сёзле	Къарачай-малкъар сёзле
Аз – мало	Аз – мало
Абаме – старейшина	Аппа – дед, аба – бабушка
Баба – предок	Баба – предок
Габа – грудь	Габара – телогрейка, бюстгалтер
Даим – постоянно	Дайым – постоянно
Ме – я	Мен – я
Му – он	Бу – этот, он
Не – что	Не – что
Ру – забивать	Ур – забивать
Ёр – воин	Эр – мужчина
Ту – родить	Туу – родить
Туд – родился	Тууду – родился
Ёд – выходи	Ёт – проходи
Чар – круг	Чарх – колесо
Гуруваш – слуга	Къаруаш – служанка, рабыня
Гаг – всаживать	Къакъ – всаживать
Сиг – удар	Сокъ – бить
Уш – три	Юч – три
Уд – огонь	От – огонь
Узук – длинный	Узун – длинный
Тюш – опуститься, сесть	Тюш – опуститься
Ешик – дверь	Эшик – дверь
Аур – тяжесть	Ауур – тяжесть
Жау – враг	Жау, джау – враг
Жер – место, земля	Жер, джер – место, земля
Егеч – сестра	Егеч – сестра
Ор – жать	Ор – жать (урожай)
Кал – оставаться	Къал – оставаться
Къыз – девушка	Къыз – девушка
Къуш – птица	Къуш – птица
Уатт – разбивать	Уат – разбивать
Жарыкъ – светло	Жарыкъ, джарыкъ – светло
Жаз – писать	Жаз, джаз – писать
Жюн – шерсть	Жюн, джюн – шерсть
Жол – дорога	Жол, джол – дорога
Жыр – песня	Жыр, джыр – песня
Жарым – половина	Жарым, джарым – половина
Чолпан – звезда	Чолпан – звезда (Венера)
Чибин – муха	Чибин – муха
Ирик – валух	Ирик – валух
Кур – создавать	Къур – сооружать
Кюре – грести	Кюре – грести
Кору – стеречь	Къоруу – стеречь
Кадау – запор	Къадау – запор
Канн – кровь	Къан – кровь
Сан – число	Сан – число, сана – считать
Икки – два	Эки – два
Буз – ломать	Буз – ломать
Юз – рвать	Юз – рвать
Сюз – цедить	Сюз – цедить
Ез – сам	Ёз – сам
Алты – шесть	Алты – шесть
Ел – смерть	Ёл – умирать
Ул – род	Ул – сын, потомок
Сен – ты	Сен – ты

Таких совпадений очень много, более 4-х сотен. И приведенные сождения вполне достаточно, чтобы убедиться в родстве шумерского и карачаево-балкарского языка.

Имеющиеся в нашем распоряжении научные данные говорят о том, что расселение древних ямников-пратюрков – это распад древней тюркской общности, представленной первоначально ямно-афа-

насьевской этнокультурной общностью. Этот распад по хронологии совпадает с распадом древней индоевропейской общности.

Взаимные столкновения в результате этих процессов и обуславливают обнаружение массы взаимопроникших языковых следов между тюркскими и индоевропейскими языками. Этот период истории мы склонны считать первым этапом в истории формирования карачаево-балкарского народа, протекавшим более 5000 лет тому назад

ОГОМ

Къайда да барсынла тойларыбыз, кёп болсунла ансы

Мени къолума къалам алдырган сылтау бююнлюкде бизни миллетде тойла къалай бардырылгандыларыды. Аны юсюнден кёп оюмла жюрюйдюле: бирле къууанчларын ресторанда, кафеде бардырырға ырыздыла, башхала – юйлеринде. Биринчи амалны сайлаганла асламысында шахарда жашаганладыла. Аны да ангыларға боллукъду: не десенг да, фатарда тарыракъды. Къонакъ алгъан, той этген къыйыныракъды.

Ресторанлада да адетлирибизни этерге кюрешедиле. Алай хар жерде да бирча ётмейдиле аллай къууанчла. Бирде аллай жерге барсанг, бир киши, бир кишини сурамайды, кёрмейди, даурдан, таматаны айтханын эшитмейдиле. Сора, асыры кёп адам чакъырылып, тойну тап къуаргъа, келгенлени ырыз этерге къыйын болады. Кечирек келсенг, жер табылмаз, тютюн ичерге не да таза хауада бир кесек солургъа чыгып къайтсанг а, шинтигинде башха адам олтуруп.

Арт кезиуде элде юйлер болгандыларында да кафе-ланни сайлаганла кёпюле. Тойну угъай, сабий тууса къурманлыкны, юбилейлени да анда ётдюрюню дурус кёредиле. Да хау, аллайла юйлер чачылсала сые болмазла. Ашсуу хазырлаган, столла жарашдырган да тынч тойюлдю. Сора киеу жёнгерле кемсиз кёп келип, аланы сайындыралмай апчыган заманла да тубейдиле. Дагъыда бир сылтау-тийреде адам ауушса,къобуз, той тауш ёлюмю болганнга хычууун кёрюмейди.

Кесими юсюнден айтсам, мен къууанч юйде барса тап сунама. Адетлени толусу бла ётдюрюрге онг игирек болады, сора жарыклыкка да кёбюрекди, берекети да арбазда калады. Жаш адамла да таматаладан жыйында кеслерин къалай жюрютюрге, къалай тутарга керек болганын кёрюп юйренедиле.

Алай шёндю бизни миллетде болумгъа къарагъанда, былай атырыгым келеди: къайда да ётсөнле тойларыбыз, къууанчларыбыз, кёп болсунла ансы. Адетлирибиз сакълансынла, миллет тартууларыбыз эшилсинле, таматаларыбыз ариу алышылла айтсынла!

Бизни къууанчда, адам ёлгенде да адет-тёрелерибизни юсюнден сагъыш эте келгенде, былай тизгинле туугандыла акъылымда:

Къууанч, бушуу да бирча барадыла
Адам улуну жашауунда.
Ала ыз къоядыла
Жюрегинде, акъылында.

Бушууда бегитеди кесин таулу,
Болмагъанлай жашаугъа даулу.
Къууанчы да ётеди зауукълу,
Тойлары да барадыла тауушлукъ.

«Тауча бирча» деген таууш,
Жюрегинге хошлукъ бере,
«Асса» дей, аякъ бюге жаш-къуш,
Къызла да къанкъазлача сюзюле.

Къартла да, алгъыш аякъ кётюре,
Ариу сёзле айтадыла.
Тойгъа берекет, къуат бере,
Эжю этип, жырлайдыла.

Таулу той, жокъ санга жетген,
Жюреклеге къууанч берген,
Адамланы ёхтем этген,
Башларын ёрге кётюртген.

МЫЗЫЛАНЫ МАЖИР.

ТОМПАЛАНЫ Алибек,
педагогика илмуланы
кандидаты.
«Къарачай» газет.
21. 02.2019.

Презентация

РЕАБИЛИТАЦИЯ АРАДА – НАЗМУЛА, УШАКЪЛА

Бу күндөдө Эссентуклада Саулукъларын да бир түрлө кемчиликтери болган адамланы реабилитациялау арада башкир поэссса Тамара Искандерияны «Марафон» атлы назму жыйымдыгыны презентациясы болганды. Ол аны юбилейине аталганды.

Чыгъарманы бизни жерлешибиз, поэт, редактор, «N.Ardis» китап басманы кыраучусу Болатланы Юруслан зарфха урганды. Аны юсонден да жыйылыуда ол биринчи болуп айтханды. Жыйымдыкыгъа орус, башкир тилде да жазылган төрели назмула бла бирге верлибрле да, дуния поэзиядан кечюрмеле да кирген-

лерин билдиргенди ол. Аны бла бирге Тамара Искандерия ол чыгъарма бла сабийлеге аталган юч китапны автору болганын, Уфада «Акбузат» деген сабий журналга таматалык этгенин да чертгенди.

Болат улу бусагъатдагы россей поэзияны тарыхындан поэссса ызлагъан жолну, Россейде бла тыш кыраллада назму кырауану мадарларыны юсеринден айтханды, кесини тизгинлерин окугъанды эм жыйылганланы сорууларына жуап этгенди.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Спорт

Уллу-гитче да мардаланы береди

Россейни Президенти «Урунургъа эм кырауланургъа хазырма» битеуроссей спорт комплексни юсонден» бегимге кьол салганлы 5 жыл толгъанына аталып, Нальчикде

«Спартак» стадионда ГТО-ну фестивалы болганды. Мардаланы окуучула бла абаданла да бергенди. Бу ишге республиканы битеу муниципал кыраулуларындан 700-ден аслам адам кыатышханды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

СОРУУ-ЖУУАП

Орамда тютюн ичген бузукълукъ туююлду

Редакциягъа окуучуларыбыз селешип, полициячы орамда тютюн иче баргъан аскерчини тутаргъа эркин болганын бла кьалганын анылатырыбызны тилегенди. Анга жуапны 316-чы гарнизон прокуратураны аскер прокуроруну тамата болушлукънучу **Заур Эльдаров** береди:

«РФ-ни инсанларыны саулукъларын тютюнню хата-сындан сакълауно юсонден» Федерал законну 12-чи статьясында тютюн ичерге жарамагъан жерлени тизмеси барды. Ол санда билим беруу, культура учреждениыла, ёсюп келген телюню жумушларын тамамлагъан организацияла, физкультура эм спорт бла кюрешген жерледе да. Андан сора да, медицина, санаторий, курорт мекамлада да эркин этилмейди.

Тютюнню адамланы жюрттен поездледе, кемеледе да тартыргъа жарамайды. Анга битеу пассажир транс-

портда да чек салынады. Дагъыда аны темир жол, аэровокзалагъа, аэропортлагъа, тенгиз портлагъа, метроноу станциясына кирген жерден 15 метр узакълукъда ичерге боллукъду.

Закон бла кьонак юйледе, сатыу-алыу жерледе, кафе-леде, базарлада, тюкенледе, халкыны социальный жумушлары толтурулган жерледе, кеп кыатлы юйледе жашагъанла берге хайырланган жерледе, лифтледе, кырал эм муниципал власть органла орналган мекамлада, сабий оюн майданлада, автотзаправкалада да жарамайды бу иш.

Алай орамда бара тургъанзациялада, физкультура эм административ жууапха тартыуно юсонден жорукъ жокъду. Аны ююн полициячы аскерчини аллай иши ююн тутаргъа эркин туююлду.

ТИКАЛАНЫ Фатима жазып алганды.

Бохча

ЖАРЛЫЛЫКЪ СЫНАМАЙДЫЛА

Россейни Континент хоккей лигасы (КХЛ), кертиси бла да, кыралны анга этген кьоранчларын азайтыргъа кюреген, команда ахчаны неге жойганын эм спортчуланы иш хакъларын эсепде тутхан миллет лигаладан бириди. Аллаила уа кеп туююлдуле. Мында тюрлениуле бек керек болганларына уа хоккейчилени айлыкъларыны ёлчмелери шагъатлыкъ этеди.

Спортчуланы айдалары, айхай да, уллудула. Ол да премияларын санамай. Сёз ююн, былтыр ЦСКА-ны хар хоккейчиси Гагаринни кубогунда хорлагъанлары ююн 60 миллион сом кьоллу болганды! Аны да санамай, аланы асламысы матчлада кытханлары, кыбакыгъа ургъан шайбалары ююн хакъларына кьошакъ 30-40 миллионшар сом алгандыла. Битеу телеуелени санап, аланы араларында 250 миллионшар сомгъа байкъланганла бардыла.

Алай энтта да аланы айдаларын ёсдююр амаллары барды. Нек дегенде плей-оффну эсеплерине кере, алагъа биринчи төрт жерге чыкъланлары ююн берилген премиялагъа чек салынмайды. Алай эсе уа, уллу ахчала телеген клублада ойнагъанла миллионланы аяусуз жоялыкълдыла.

«Экспресс газета».

КХЛ-ны хоккейчилерини иш хакълары (бир жылгъа айдалары, миллион сомлада)		
1	 Сергей МОЗЯКИН («Металлург»)	180
2	 Павел ДАЦЮК (СКА)	170
3	 Николай КУЛЕМИН («Металлург»)	165
4-6	 Найджел ДОУС («Автомобилист»)	150
4-6	 Андрей Марков («Ак Барс»)	150
4-6	 Линус УМАРК («Салават Юлаев»)	150
7	 Антон ЛАНДЕР («Ак Барс»)	140
8	 Денис ЗАРИПОВ («Ак Барс»)	130
9-10	 Виктор АНТИПИН («Металлург»)	125
9-10	 Алексей МАРЧЕНКО (ЦСКА)	125

ПРАВО

Инспекторгъа - терслеу материалла

РФ-ни Следствие комитетини КъМР-де следствие управлениясыны келечилери Элбрус районда жолда жюрюню кьоркыуусулугъу жаны бла инспекторгъа терслеу материалла ачхандыла. Ол РФ-ни Уголовный кодексини 288-чи статьясыны 1-чи кесегине эмда 292-чи статьясыны 1-чи кесегине бузукълукъл этгенине ишеклик барды. Инспектор кесини полномочияларын кыуллукъ этген жерини сейирлерине кьажу хайырланган эмда документлеге жалгъан шартланы жазгъаны ююн терсленеди.

2017 жылда 20 мартда инспектор ишини эсеплерин семиртип кёргозюр мурат бла аварияны юсонден административ материалла жарашдыргъанды. Анда уа

элбрусчуну терслегенди, аны анкета шартлары полициячыгъа белгили болгандыла. Документге кере, анга 1500 сом тазир салыннганды. Жалгъан сведенияла КъМР-де МВД-ны кеси кьоркыуусулукъ службасыны келечилери бардыргъан тинтиуленни кезиюнде ачыкълангандыла.

КъМР-де МВД-ны пресс-службасындан бизге белгили этгенлерича, ич ишле министр, полицияны генерал-лейтенанты Игорь Ромашкин бу билдириуле бла байламлы тинтиуле бардырыргъа буюрганды. Полициячыны терслиги тохташдырылса, ол ич ишле органладан эркин этилликди эмда законланы чеклеринде жууапха тартыллыкълды.

ТОКЪЛАНЫ Фатима жазыраганды.

Конкурс

Эм ариу аскерчи кызыланы арасында – Марина бла Лиана

РФ-ни Миллет сайлама бёлюмю бардырган «Росгвардияны ариулуугу» деген конкурсу Шимал-Кавказ аскер округда кесегини эсептери белгиле этилгендиге.

Биогонлюкде бу бёлюмде 85 минг тишируу кыулук эттенин белгилерчады. Ала оператив жумушла толтурадыла, развед-

када, спецназда, ведомстводан тышында кылауурланы тизгинлеринде, башха бёлюмде да борчларын толтурадыла.

Конкурсу чеклеринде уа кызылга суратланы болушлугу бла кыайда кыулук этгенлерини, ишлеринде жетишимлерини юслеринден хапарларга керек эди. Аны биринчи бёлюмюне 50 чыгарма берилгенди. Социал сетьледе ачык кыол кётюрю кыуралып эмда профессионал жюрини оюмуна таянып, аладан 7-си сайланганды. Аланы арасында уа КъМР-ден эки кызыны ишлери да бардыла. Энди Марина бла Лиана эришулени андан ары бардырыкыдыла.

Конкурсу эсептери Миллет гвардияны аскерлерини кюнюнде – 27 мартда – белгиле этилликдиге. Хорлаганла ачык кыол кётюрю бла сайланылыкыдыла. Анга уа Росгвардияны энчи сайтында

кыатышырга боллукду. Эм ариу аскерчи кызыланы суратлары ведомствону календарын жасарыкыдыла.

Росгвардияны КъМР-де
Управлениясыны пресс-службасы.

Чакырыу

Продукцияны качественсун
кётюрю ючюн

Жыл сайын бардырылган «Россейни жюз эм иги товары» деген битеу-россей конкурсуха предприятияланы бла организацияланы кыатышырга чакырадыла. Аны Россейни Промышленность эм сатыу-алуу министрствосу, Росстандарт эмда регионланы администрацияларыны себепликери бла «Академия проблем качества» регионал ары жамаут организация бла «Стандарты качества» журнал бардырадыла.

Быйыл конкурс кыралны экономикасын кючлендириуге жамаутдан да себеплик табар, аны бла адамланы кыоайлыклары да игирек этер мурат бла бардырылады. Анга кыатышхан предприятияла, экономика жаны бла эришгенлеринден сора да, продукцияларыны качественсун игилендириуге, производствону ёсдюриуге, импортну алышындырыуга, экспортну айнытууга эс бурмай кыаллык туюлдуле.

Къабарты-Малкъарда конкурсу кыурау эмда методикалы болушлук беруу бла Стандартизация, метрология эм сынаула жаны бла регион ара кюрешеди. Конкурсха кыатышырга суйгенле 30 апрельге дери КъМР-ни Промышленность эм сатыу-алуу министрствосуна билдириге неда бу телефон номерге сёлеширге боллукдула: **8(8662) 42-69-18.**

ТЮРЛЕНИУЛЕ

Төрели онгладан цифрага кёчюу

Быйыл 15 апрельден башлап Къабарты-Малкъарда төрели (аналог) телевидение ишлери туюлду. Сёз мында федерал телеканалланы юслеринден барады. Ала толусунлай цифралы технологияга кёчерикдиге. Анга кирмеген регион каналла уа (лицензияларыны болжалы жетгинчи) алгындача ишлерикидиге. Аналог сигнал ёчюлтюлгенден сора аны орунуна, бир ыйкыны ичинде, цифралы телевиденияга кёчюгюз деген билдириу кёргозюлгенлей турлукду экранда.

Цифралы телевиденияны кёп иги энчиликери барды: экранда кёргозюлгенни, аны таушуну качественсун, каналланы асламлыгы. Аны ючюн төлерге да керек туюлду.

Жангы телевизорла, алага антеннаны кёшханлай, был-

лай сигналны терк тутадыла. Эски телевизорлага уа энчи приставка керек боллукду. Цифралы эм аналог каналлага бирча кыарарга суйгенлеге да барды амал; аны ючюн приставканы телевизорга энчи кабель (RCA) бла кыошарга керекди.

Толу хапар билдирге суйгенле СМОТРИЦИФРУ.РФ интернет-сайта кирсинле неда (хакъсыз) **8-800-220-20-02** номерге сёлешсинле. Кыаллай приставка сатып алырга боллукдун, аны телевизорга кыалай кыошарга кереклисин **8 (8662) 40-93-18** номер бла сёлешсеги да ангылатырыкыдыла.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

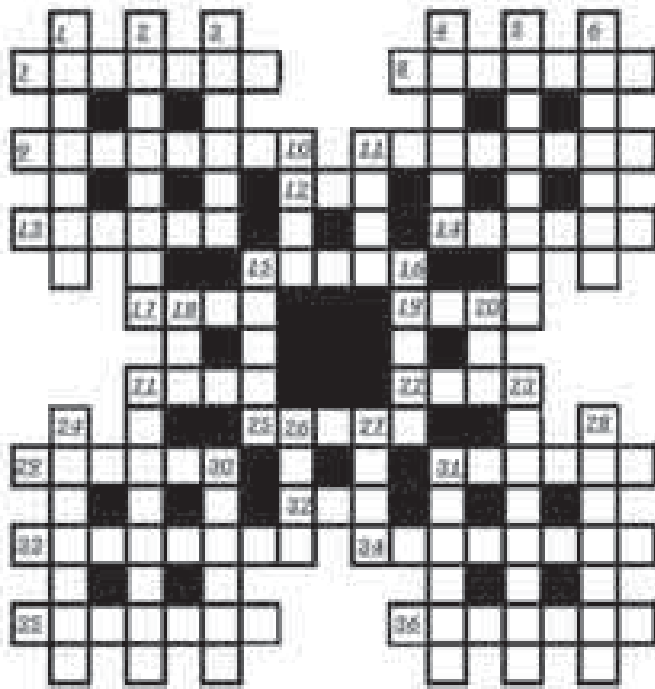
СЁЗБЕР

- ЭНИНЕ:** 7. Нальчкни бир кыйыры. 8. Текемююзно ююю. 9. Сентябрь айга таулула эртте алай айтхандыла. 11. Кимни да ол бек жунчутады. 12. Затны ариу журютюу. 13. Кийим. 14. Аллай адам юлюшюз кыалады дейдиле. 15. Бусагъатда эшикке айта эселе да, эртте уа алай элге айтхандыла. 17. Адамны саулуугун бузган затла аллайдыла. 19. Ууакъ аякылы мал. 21. Сабий дауур. 22. Шауаладан аллай аты бла назмучу болганды. 25. Кыарачайда суу. 29. Адамга хата жетдириу. 31. Батарга боллук жер. 32. Орта. 33. Юйюрге бир бирге ол болмаса, кыйынды. 34. Адам жукъга кыуанмаса, жарыса, ол бетинде кёрюнеди.
- 35.** Узакылыкны ёлчеми. **36.** Орулган будайны сууурган ишчи.
- ЁРЕСИНЕ:** 1. Терекни «кийими». 2. Биреуню жанындан тойдуруу. 3. Тукъум. 4. Элгениу. 5. Ол кыш бла келеди. 6. Саргълтхан ауруу. 10. Юч-тёрт жыллык кыой. 11. Кыаны тохтарча, жарага салынган зат. 15. Бизни тилибиз ол тилге бек ушайды. 16. Сыйлы китап. 18. Кыанатлы. 20. Азияда сыйлы адамга айтадыла алай. 21. Тейри кылыч. 23. Шүёхлук. 24. Бирге болуп, оноу этиу. 26. Алгын юйлени аны бла санагандыла, тютюн чыкыгынына кыарап. 27. Улуу дуня. 28. Эртте болган затланы тинтген алим. 30. Бир затны этерге кыаты итиниу. 31. Жерде уа этген кыанатлы.

ГАЗЕТНИ 30-ЧУ НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАНГАН
СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 7. Ырпыс. 8. Парча. 9. Ясын. 10. Асаба. 12. Кыади. 13. Арба. 15. Ачах. 19. Сырт. 20. Локъум. 21. Кыюун. 24. Урал. 25. Хуна. 28. Тюрк. 30. Алаша. 32. Улоу. 33. Метр. 34. Бажа. 36. Окоп. 38. Уручу. 40. Хант. 41. Излеу. 42. Уютху.

Ёресине: 1. Сыйсызлык. 2. Япон. 3. Уста. 4. Аппа. 5. Оракъ. 6. Балдыражюз. 11. Ат. 13. Ант. 14. Бал. 16. Чам. 17. Хакъ. 18. Акыылман. 22. Май. 23. Кыум. 26. Сыймеклик. 27. Дорбункъул. 29. Кам. 30. Аят. 31. Ата. 32. Уча. 35. Уу. 37. Полк. 38. Умут. 39. Уууч. 40. Хата.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МОКЪЛАНЫ Зухура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кыоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагы «КъМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикте кёре 19.00 сагъатда кыол салынанды. 20.00 сагъатда кыол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Курдаланы Сулейман - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия, Кучукланы Сафийат - жууаплы секретары орунбасары; Гельяны Валентина - (1,2,3,4-чю бетле), Зезаланы Лида - (9,10-чю бетле), Токумаланы Салим - (11, 12-чи бетле), корректорла.

Тиражы 1422 экз. Заказ № 260

Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5

электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru